

Dr. Laurențiu MÂNĂSTIREANU'

În toamna anului 1913, în cadrul unei ședințe a Consistoriului Superior Bisericesc, punându-se în dezbatere și problema acută a lipsei de preoți în mai toate eparhiile țării, dar mai cu seamă în Dobrogea de Sud, printre propunerile pentru împlinirea locurilor vacante în parohii a fost și aceea de a introduce în cler absolvenții de seminarii cu 4 clase, în loc de cei cu seminarul complet, așa cum se procedase și la aplicarea legii clerului mirean din 1893, când li s-a dat acestora dreptul să se hirotonească pe seama parohiilor din Dobrogea, cu condiția ca să nu poată mai târziu trece în vreo parohie din stânga Dunării. Contrar celor care în necunoștință de cauză susțineau că această propunere nu și-ar fi atins scopul la vremea respectivă, mitropolitul Moldovei și Sucevei Pimen, fost episcop al Dunării de Jos în perioada 1902-1909, avea să declare: „Preoții din Dobrogea au dreptul la recunoștința țării pentru serviciile inteligente ce le-au făcut populației dobrogene. Numai cei ce cunosc Dobrogea pot să aprecieze munca preoților din Dobrogea. Este o muncă de oameni devotați, cari, au ridicat prin satele și cătunele Dobrogei cele mai frumoase biserici, pe care nu le avem nici în București: acesta este un merit al lor”².

Acum ca și atunci, istoriile acestor seminariști care și-au părăsit locurile de baștină și neamurile pentru a face apostolat pe meleagurile dobrogene ne sunt prea puțin cunoscute; multe din faptele bune, le-am fi putut afla

FAPTE ÎNSEMNATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA PĂSTORALĂ A UNUI PREOT DOBROGEAN

chiar de la înfăptuitorii lor, căci seminariștii de altădată ca fii de preoți, cursanți la seminarii cu tradiție și mulți dintre ei învățători în satul natal, ani de zile, după absolvirea seminarului și până la hirotonire, aveau exersat pe deplin darul povestirii. Dacă ne-au lăsat prea puține mărturii scrise, aceasta se datorează în primul rând faptului că n-au avut răgazul și liniștea necesară, fiind atât de multe lucruri de înfăptuit în ținuturile din dreapta Dunării unite cu Țara în anul 1878: de ridicat sfinte lăcașuri din zid în locul celor din chirpici, de pe timpul stăpânirii otomane, de păstorit poporul și de administrat Sfintele Taine, și de lucrat pământul alături de săteni pentru a-și asigura traiul zilnic; în al doilea rând, lumea satului de atunci era prea puțin obișnuită cu scrisul călăuzindu-se mai mult prin viu grai, precum cuvintele Sfintei Evanghelii și ale predicilor rostite de preoți în toate Duminicile și zilele Sfintelor Sărbători, sau sfaturile transmise de preoți, învățători și autorități în cadrul ședințelor publice ale cercurilor culturale sătești.

În cele ce urmează, voi încerca să reconstitui din documente de arhivă crâmpoșe din viața și activitatea unuia dintre seminariștii hirotoniți pentru Dobrogea, părintele Atanase Popescu.

Istoria noastră începe la Prislava, cătun situat în partea estică a județului Tulcea, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, pe drumul ce duce spre Mahmudia, la 10 km distanță de Tulcea și la 3 km distanță de reședința de comună Malcoci; aici se afla ridicată pe malul Dunării, încă de pe timpul stăpânirii otomane, o bisericuță cu hramul Sf. *Dimitrie*, cu pereții din ceamur și chirpici, acoperită cu olane, având pardoseala din pământ bătut, catapetesma de lemn purtând pictură bizantină și sf. *masă* din lemn; curtea fără plantație era împrejmuită cu gard din stuf, iar clopotnița din lemn era separată de corpul lăcașului³. În anul 1880, slujitorul altarului era părintele Ioan Ciobanu, născut la 14 noiembrie 1835, în comuna Măcrășți (Basarabia), catihet, hirotonit preot din cântăreț pe seama acestei biserici la 1 aprilie 1867, iar slujitorul stranei era Ioan Ciobanu (18 ani), fiul său care învățase tipicul și cântările bisericesti din practică⁴. Bisericuța devenind cu timpul neîncăpătoare, veche și în stare de ruină, și având în vedere că în Malcoci trăiau pe atunci numai catolici cu care creștinii ortodocși din Prislava nu se

puteau uni în rugăciune, în ziua de 14 iunie 1887 prislăvenii hotărâsc construirea unei biserici noi în cătunul lor; în acest scop va fi ales un comitet format din opt persoane de încredere, cu stare și influență, comitet care în unire cu epitropii bisericii era autorizat să strângă analoghia pusă asupra recoltei, să scoată o condică de milă pentru a strânge ofrandele benevole de la pioșii creștini din județ și să semneze contractele necesare acestei lucrări în numele celor 96 de familii câte se aflau în cătun la timpul acela⁵.

Fondurile necesare construirii unei biserici din zid, așa cum se găseau doar prin orașe, vor fi strânse însă cu greutate; mai mult, la 6 octombrie 1892, ca urmare a raportului primit de la primarul comunei Malcoci, prefectura județului aducea la cunoștință episcopiei din Galați care păstorea și bisericile din Dobrogea, faptul că în noaptea din 30 septembrie 1892 s-a dărâmat clopotnița bisericii din Prislava și că întreaga biserică fiind ruinată amenința și ea să cadă, și ca urmare, pentru a se evita producerea vreunei nenorociri, se solicita închiderea sfântului lăcaș⁶. O propunere asemănătoare venind și din partea protopierului județului Gh. Rășcanu (1879-1896) care aflase evenimentul în 10 octombrie, pe când se deplasa să sfințească biserica din Dunavățu de Sus, biserica din Prislava va fi închisă, iar la scurt timp părintele Ioan Ciobanu va fi permutat ca paroh provizoriu la Mahmudia⁷.

Având în vedere că de la data intrării în vigoare a Legii clerului mirean (1 april. 1894), comuna Malcoci urma să formeze o parohie având ca biserică parohială biserica din Prislava, la 11 noiembrie 1893 va fi hirotonit preot pe seama acestei parohii seminaristul Atanase Popescu, fiu de preot, născut la 18 ianuarie 1869, în comuna dâmbovițeană Viforâta, absolvent al cursurilor inferioare la *Seminarul Central* din București, în anul 1888, învățător apoi în comuna Bezdead, județul Dâmbovița⁸. După instalare, noul paroh va repara provizoriu bisericuța și școala primară, va împrejmui cimitirul cu gard de stuf plantându-l cu pomi roditori, cu spesele sale își va clădi pentru familie propria casă, și va forma apoi un nou comitet pentru strângerea fondurilor necesare construirii bisericii; obținând binecuvântarea din partea chiriarhiei pentru construirea unei biserici cu două turle, după un plan tip, fiind strâns și un fond de 9 mii

lei, la 17 mai 1898, va fi întemeliată noua biserică; slujba religioasă a fost săvârșită de către protoiereul Nicolae Gheorghiu (1896-1902) asistat fiind de subprotoiereul Zaharia Popescu și diaconul Vasile Vasilescu de la catedrala din Tulcea; constructor și antreprenor al lucrării era ing. Ștefan Borș din Tulcea, ajutat de Zane Hristu și de meșterul zidar Sava Raiciu, iar la întemeliere a participat din partea prefecturii și subprefectul plasei Tulcea, N. Periețeanu; în actul comemorativ pe lângă părintele Atanase Popescu, episcopii Ioan Țăranu și Costea Ene, slujitorii stranei Ioan Ciobanu și Ioan Casian, sunt menționați nu mai puțin de 81 de enoriași care prin neobosită stăruință urmau să ridice noul lăcaș⁹.

După ce s-au pornit lucrările de construcție la noua biserică, văzând că localul de școală era și el ruinat, părintele Atanase a luat hotărârea cu revizorul școlar Vasile Vârtolaș¹⁰ și a format un comitet de cinci oameni care urma să se îngrijească de ridicarea unui nou local; fiind ales președintele comitetului de construcție, părintele paroh a avut ideea ca fiecare om să facă 60 de chirpici, și cu piatra extrasă și adusă de săteni, primind și un ajutor din partea Casei Școlilor, după planul trimis s-a construit noua școală¹¹.

Pentru a asigura sătenilor capitalurile necesare pentru gospodărie, meseria sau comerțul lor, fără ca aceștia să apeleze la cămătari, părintele paroh va reuși să înființeze la Prislava, în toamna anului 1903, banca populară *Romula*, botezată așa după numele cătunului învecinat fondat de prefectul-poet Ioan Nenițescu la 1898; conform unui Monitor Oficial al vremii, președintele consiliului de administrație a fost ales părintele Atanase Popescu, vicepreședinte a fost ales Dima Rădan, unul dintre gospodarii satului, iar casier-contabil a fost ales cântărețul bisericesc Ioan Ciobanu¹².

Inspectând parohia la 21 februarie 1903, protoiereul Ioan Grigorescu (1902-1904) consemna faptul că noua biserică aflată în construcție nu s-a putut termina din cauza antreprenorului care „nu s-a ținut de angajament”¹³. În fine, biserica nouă va fi terminată și sfințită la 26 octombrie 1911 de către protoiereul județului Gh. V. Niculescu (1904-1910), viitorul episcop Ghenadie al Buzăului¹⁴.

În anul 1899, pe malul drept al brațului *Sulina*, în aval de mila 32, pe teritoriul comunei Malcoci, se înființează satul Principele Carol (azi Partizani) care va fi îngrijit cu cele religioase tot de către părintele Atanase. Sporind cu timpul numărul familiilor din acest sat, în anul 1903, cu ajutor de la creștinii din comunele vecine, de la Comisia Europeană a Dunării, și din mica lor analoghie, sătenii încep a construi pe stâlpi de stejar o casă de rugăciuni cu pereții din paiantă, acoperită cu stuf, care va fi sfințită în anul 1905 cu hramul *Sfântului Ilie*¹⁵.

În anul 1908, prin decret regal este înființată parohia Principele Carol, care, conform *Anuarului Casei Bisericii* din anul 1909, număra 104 familii, sau 514 suflete; la această parohie fiind arondați și creștinii ortodocși din cătunele răzlețite din Deltă, de la Ilganii de Sus și Gorgova, la care nu se putea ajunge decât cu barca, parohia a fost vacantă încă de la înființare și până după primul război mondial, parohienii fiind slujiți cu mare greutate în această perioadă de pr. Atanase¹⁶. Din iunie 1910, reședința parohiei Malcoci va fi strămutată în comuna Principele Carol, parohia numindu-se *Domnița Maria*, după denumirea dată satului Prislava din 1 aprilie 1909¹⁷, iar prin decretul regal nr. 2484 din 5 iulie 1916, va fi alipită acestei parohii și biserica *Sf. Voievozi* din cătunul Pârlita (azi Victoria), filie a parohiei vecine Beștepe¹⁸; în acel cătun se afla în

construcție încă din anul 1904 o nouă biserică de zid care nu mai putea fi terminată din lipsă de fonduri, căci după un vechi obicei, pentru sporirea capitalului comitetul de construcție împărțise sub formă de împrumut banii strânși pentru construcție la localnici, fără să întocmească vreun act, iar aceștia nu mai voiau să-i restituie¹⁹. Părintele Atanase își amintește de ancheta întreprinsă în acest caz de inspectorul Chiru Costescu de la *Casa Bisericii* însoțit de protoiereul județului Emanoil Bogatu (1910-1930), ocazie cu care i s-a dat ordin părintelui să ridice cât mai repede și aici biserică.

La puțin timp însă, România avea să intre în vâltoarea Marelui Război, iar ținutul dobrogean datorită poziției sale geografice și a dispunerii armatelor beligerante avea să devină în scurt timp un vast teatru de operațiuni militare. După tragica bătălie de la Turtucaia (1-6 sept. 1916), au urmat bătăliile de la 16-21 septembrie de pe aliniamentul Rasova-Cobadin-Tuzla, bătălii în care prin încrâncenarea ostașilor români, a fost stăvilită pentru o vreme înaintarea trupelor inamice; la 19 octombrie însă, trupele germano-bulgaro-turce vor relua ofensiva și la 22 octombrie era ocupată Constanța, iar a doua zi era ocupată și Medgidia; la 24 octombrie fiind ocupat și orașul Cernavodă, trupele române vor fi nevoite să treacă în stânga Dunării; fiind izolată de Țară, Dobrogea rămânea să fie apărată de trupele ruse²⁰. Între timp, din cauza panicii care s-a produs la vestea înaintării inamicului și ca urmare a ordinului de evacuare a autorităților, o parte dintre preoți trecând pe malul stâng al Dunării își vor lăsa în părăsire bisericile și gospodăriile cu avutul lor, bunuri care, intrând în zona militară, vor fi devastate de armatele beligerante și de către răufăcători²¹. La îndemnul chiriarhului locului, episcopul Nifon al Dunării de Jos, unii dintre preoții tulceni după

MEMORII

ce își vor fi pus familiile la adăpost în Țară, se vor întoarce în parohiile lor slujind pe mai departe poporul. Trupele ruse nu vor rezista asaltului trupelor inamice, și în noaptea de 7 spre 8 decembrie 1916 se vor retrage din Tulcea spre Galați, iar administrația județului Tulcea în frunte cu prefectul George Șerban va părăsi orașul de reședință trecând la Chilia Veche, în Delta Dunării, care va rămâne pe tot timpul războiului sub controlul armatelor ruse²².

Odată cu venirea trupelor de ocupație preoții și cântăreții bisericești rămași la vatră vor avea de suferit, fiind bătuți, umiliți în fața mulțimii, arestați și internați atât în lagărele de muncă din județ, cât și în cele din Bulgaria. Mult va avea de suferit și părintele Atanase Popescu din Domnița Maria care, la 6 ianuarie 1917, în ziua de Bobotează, a fost ridicat din Biserică, de la slujbă, și împreună cu alți 41 de săteni a fost dus pe jos, sub escortă, pe zloată și noroi, mai întâi la Tulcea, unde au fost închiși în arest și ținuți fără hrană două zile, apoi au fost duși tot pe jos până la Babadag, unde au fost închiși peste noapte într-o școală devastată, iar dimineața și-au continuat drumul spre Hamangia (azi Baia)²³; aici, au fost închiși într-un grajd, și din cauza frigului, oboseli²⁴ și a groazei ce-l cuprinsese, părintele care suferea cu inima, după spusele sale, era gata să-și piardă viața dacă nu se afla printre soldații ce-i păzeau un soldat turc care văzându-l că suferă i-a dat o lingură dintr-un leac care i-a mai ameliorat starea de rău; de la Hamangia, au fost duși înainte pe jos și cu trenul²⁵, zile în șir, în vagoane de vite, cu zăpadă în ele, trăind cu spaima că vor fi omorâți, până la Stara-Zagora, unde nu s-a mai putut trece din cauza apropierea frontului, fiind întorși până la gara Tulovo, și de aici pe jos până în lagărul de la Cazanlâc; aici, deținuții au fost repartizați la diferite munci: unii la fânărie unde legau baloții de fân, alții pe la grajdurile din localitate unde li s-a dat în grijă câte doi boi și un car cu care să transporte provizii din oraș la gara Tulovo și la Stara Zagora, iar părintelui Atanase i s-a dat să rânească un grajd în care erau trei care și șase boi, cărora trebuia să le pună fân în iesle.

În aceeași perioadă au fost internați în lagărul din Cârjali mai mulți locuitori din orașul Tulcea printre care și vârstnicii părinți Patapie Lebedev (n. 1847) de la biserica *Acoșerământul Maicii Domnului* și Nicolae Morozov (n. 1838) de la biserica *Schimbarea la Față*; majoritatea deținuților erau scoși din lagăr doar pentru munci grele și corvezi însă câțiva dintre ei, mai cu seamă meșteșugarii erau lăsați să-și practice meseriile prin oraș; la 15 noiembrie 1917, soldații bulgari care îi păzeau au fost trimiși pe front, și atunci tulcenii au fost lăsați mai liberi și au putut să-și închirieze împreună o casă înafara lagărului, fiind totuși păziți de soldați²⁶. Părintele Patapie (*1926) fusese pedepsit pentru că a interzis paracliserului să tragă clopotele cu

ocazia intrării trupelor bulgare în oraș, la 10 decembrie 1916, și pentru că pomenea în timpul serviciilor divine pe M.S. Regele României și pe Episcopul Nifon al Dunării de Jos; eliberat din lagăr la cererea enoriașilor săi, la 20 martie 1918, și trimis sub escortă la Tulcea, din cauza drumului greu și al bățăilor primite ajunge acasă grav bolnav²⁷. Părintele Nicolae Morozov (*1927) fiind dus în fața unui consiliu de război a fost achitat prin intervenția unui hoșe, membru în acel consiliu, care nu putea pricepe cum putea fi primejdi-os pentru armata bulgară din Tulcea un neputincios octogenar²⁸.

În primăvară, după cum își amintește părintele Atanase „la ziua Sfântului Gheorghe, au trimis carele și boii la Salonic și au strâns de rechiziție vite: 2.000 miei cu 5 berbeci, 60 cai, 12 vaci, 30 porci și 120 măgari”, vite pe care apoi le-au dat în grija prislăvenilor, părintele Atanase fiind pus să facă de mâncare și să pască vacile cu încă doi săteni; după 10 luni și jumătate de captivitate, cu ajutorul unui avocat bătrân care a insistat pe lângă ministrul de război de la Sofia, toți au fost grațiați și trimiși cu soldați înapoi în satul Domnița Maria, unde și-au găsit biserica și gospodăriile distruse și devastate; după ce s-au adunat toți cei veniți din lagăr, au fost numărați și au fost trimiși din nou sub escortă în lagărul de la Armutlia (azi Turda), la 36 km depărtare, unde părintele Atanase l-a găsit închis și pe cumătrul său, preotul Petru Ianculescu²⁹, de la Sarighiol de Vale (azi Valea Nucarilor); văzându-l desculț, dezbrăcat și așa de rupt și dezolat, părintele Ianculescu a izbucnit în hohote de plâns, căci auzise că a murit de mult prin Balcani, apoi i-a dat ceai și de mâncare, fiindcă era foarte flămând; după mai multe zile de lagăr și de cercetări la Armutlia, Babadag și Hamangia, ajungând într-un final din nou la Babadag, deținuților li s-a dat drumul să se stabilească prin comunele Sarighiol de Vale³⁰, Calica (azi Iazurile), Sarinasuf, departe de linia frontului, pe unde le erau refugiate familiile; părintele Atanase se va stabili la Sarighiol, în parohia părintelui Ianculescu, și va sluji la Calica, unde părintele Vasile Aftenie fusese împușcat de ocupanți în noaptea de 9-10 mai 1917³¹. În acest timp, doi fii ai părintelui Atanase luptau pe front, iar preoteasa Maria cu 6 copii se adăpostise la mănăstirea de maici Viforâta, unde slujise ca preot tatăl părintelui Atanase.

În vara anului 1918, cu permisiunea comandamentului bulgar, părintele va trece pe malul stâng al brațului *Sf. Gheorghe*, în satul de pescari Ilgani de Jos (com. Principele Carol), unde se refugiaseră aproape toți locuitorii din Domnița Maria; populația Ilganiului care număra altă dată câteva zeci de persoane ajunsese astfel la peste 500 de suflete care trăiau în condiții greu de descris și care aveau absolută nevoie de preot³². În comuna Principele Carol au staționat trupele ruse aproape doi ani; după ce începuse războiul, într-o noapte din luna ianuarie 1917,

populația satelor Principele Carol și Ilgani de Jos, în număr de 63 familii cu 276 de suflete, fusese ridicată pe neașteptate și evacuată la Sulina cu scopul de a fi încartiruită acolo, fără să-și poată lua bunurile din gospodărie și nici vitele care au rămas la pășune³³; când au revenit în primăvara 1918, nu au mai putut face semănături pentru că era târziu și unii pentru că nu au avut vite de muncă; câțiva locuitori și-au refăcut casele distruse de trupe, majoritatea însă se adăposteau în bordeie; pentru a se hrăni, unii au vândut din puținele bunuri pe care le mai aveau, alții din vite, și așa au reușit să trăiască până la începutul anului 1919, când s-au terminat alimentele; vizitând fiecare familie, primarul comunei găsisse în casă, mai ales în familiile celor mobilizați, copiii care zăceau bolnavi de foame; în special văduvele din război în număr de 36 erau lipsite de desăvârșire; prefectura le va veni în ajutor pentru început cu 1.000 kg de făină, 150 kg de zahăr și 200 kg de sare³⁴. Conform unui raport din toamna anului 1920, din satul Principele Carol în urma războiului nu au mai rămas decât biserica, școala și câteva case vecine, iar din Domnița Maria (fostul Prislava), doar ruinele gospodăriilor și o populație muritoare de foame pentru salvarea căreia a fost necesară intervenția cantinelor *Crucii Roșii Americane*³⁵.

Satul Domnița Maria fiind pe linia frontului, construcția bisericii a fost aproape în întregime distrusă de obuze, icoanele din catapeteasmă au fost ciuruite de schije și gloanțe, piciorul *sf. mese* a fost distrus, obiectele sfinte și odăjdiile bune au fost ridicate de inamic; au scăpat doar cărțile de ritual, care au fost păstrate la un bun enoriaș din localitate, și o parte din icoanele vechi³⁶. Pentru distrugerile suferite, comisia de judecată va acorda în vara anului 1921 despăgubiri în valoare de 60 mii lei³⁷, iar la 8 no-

iembrie 1923, după o reparație radicală a căreia valoare s-a ridicat la 235 mii lei, biserica va fi resfințită de către protoiereul Emanoil Bogatu³⁸ asistat fiind de pr. Petru Ianculescu, pr. Atanase Popescu, la vremea aceea paroh la Agighiol, pr. Neculai Fuiorea, fiu al satului, paroh la Târpești-Neamț și ierom. Neofit Obrocaru, slujitorul de atunci al lăcașului³⁹.

Parohia în care slujise fiind distrusă iar enoriașii fiind duși după lucru prin Moldova pentru a-și asigura traiul, sfătuit fiind de către protoiereul Emanoil Bogatu să-și aleagă altă parohie dintre cele vacante, dorind să fie aproape și de părintele Ianculescu, pentru a se ajuta la nevoie, în anul 1919, părintele Atanase se va muta în parohia învecinată Agighiol, parohie situată la 15 km spre sud-est de orașul Tulcea, una dintre parohiile mari din județ, care număra în jur de 2.500 suflete; parohia era vacantă prin decesul părintelui Const. Cristea, proestosul plasei Tulcea, pe când se afla refugiat cu familia în comuna Hănești (jud. Dorohoi). Din punct de vedere administrativ, satul Agighiol era reședința comunei cu același nume din care mai făcea parte și satul Sabangia, situat la 5 km spre sud, lângă lacul Razelm; în trecut Agighiolul fusese reședința plasei Tulcea, acum însă centrul plasei era la Mahmudia, iar la Agighiol își aveau sediile doar Secția de jandarmi și șeful secției tehnice din plasă⁴⁰.

În primii ani după război, era mare lipsă de preoți, căci din cele 84 de parohii existente în județul Tulcea, erau vacante nu mai puțin de 41 de parohii rurale, unele dintre ele parohii mari precum: Zebilul, vacantă în urma decesului pr. Simeon Morozov (*16 mai 1919), fiul venerabilului părinte Nicolae Morozov de la Tulcea; Cerna, unde pr. econom Gh. Chiorpec nu se întorsese încă din refugiu, slujind cu binecuvântarea episcopului Nifon⁴¹ la biserica *Sf. Voievozi* din

Brănești (jud. Covurlui)⁴²; Mahmudia, unde construcția noii biserici fusese demolată de armatele de ocupație, cărămizile fiind folosite la consolidarea tranșeelor, iar părintele Gotcu nu se întorsese încă din refugiu; parohia Murighiol, unde părintele Fotie Simionov fusese omorât la 10 februarie 1917 de trupele de ocupație, și o dată cu el își pierduse viața și sora sa Domnica⁴³. Deoarece seminariile din țară asigurau încă prea puțini candidați la hirotonire, care nu ajungeau nici pentru parohiile vacante din patria mamă, iar seminariștii de regulă nu veneau în Dobrogea, unde aveau de întâmpinat mari greutăți, mai ales acum după război, în parohiile vacante din județul Tulcea vor fi numiți parohi în mod provizoriu ieromonahii de la mănăstirea Cocoșu; situația se va menține până la începutul anilor 30, când vor fi hirotoniți preoți mai mulți absolvenți ai seminarului *Sf. Andrei* din Galați.

Și parohia Agighiol suferise în timpul celor doi ani de război multe stricăciuni: biserica din zid construită de săteni pe la 1860 avea pereții exteriori coșcoviți și învelitoarea din tablă neagră ciuruită de intemperii; clopotnița veche, din lemn, aflată în corpul bisericii stătea să cadă la prima rafală de vânt; casa parohială cu pereți din ceamur construită înainte de 1878 și reparată la 1894 de părintele paroh Const. Cristea⁴⁴, fiind părăsită în timpul războiului, era și ea în stare de ruină; împrejmuirea cu gard de lemn a curții bisericii dispăruse iar prin gardul de stof al cimitirului aflat în dealul satului pătrundeau vitele⁴⁵. Inspectând comuna în toamna anului 1922, prefectul județului Const. Țigău găsea localul școlii și locuința dirigintelui într-o stare deplorabilă, învelitoarea de tablă fiind găurită, ploua peste tot în cele două săli de clasă, iar biserica trebuia reparată, pentru deviz urmând a se interveni la *Casa Bisericii*⁴⁶.

MEMORII

Din memoriul părintelui Atanase, din octombrie 1930, aflăm că prima grijă a sa a fost să împrumuiască curtea bisericii și a casei parohiale; apoi, s-a îngrijit de reparația școlii primare, iar pentru aceasta a cutreierat în căruță satul, din casă în casă, strângând de la fiecare familie analoghia în orz și eliberând chitanțe dintr-un registru aparte, vânzând orzul în înțelegere cu comitetul de construcție și supraveghind reparația; în anul următor, s-a îngrijit de sfântul lăcaș reparând tot prin analoghie clopotnița, tencuind pereții exteriori și vopsind soclul bisericii, construind de jur împrejur trotuare din lespezi de piatră pentru scurgerea apelor strănse din ploii; în anul 1923, va dărâma vechea casă parohială în care se strângeau pe timpul stăpânirii otomane copiii din sat pentru a învăța carte cu dascălul bisericii, iar cu modestele excedente ale parohiei depuse la administrația financiară a județului și cu materialele recuperate din demolare va construi în loc o casă mai mică, asemeni celor construite de săteni, cu două camere și o sală în mijloc. Înainte de război, preoții din parohiile rurale din eparhie aveau propriile gospodării bine încheigate, model pentru săteni: casă, pământ de cultură, vite, unelte agricole; după război, având în vedere scumpetea traiului și criza de locuințe, chiriarhia a stăruit ca toate parohiile să dețină casă parohială, condiționând înființarea unei noi parohii de existența locuinței pentru preot; construcția unei case parohiale era o realizare însemnată pentru comunitate, și drept dovadă, o statistică din anul 1929 ne arată faptul că din cele 162 de parohii din eparhia Dunării de Jos (județele Tulcea și Covurlui), 96 parohii erau încă lipsite de case parohiale, 13 parohii aveau case în stare rea și doar 53 parohii aveau case parohiale bune⁴⁷.

În fine, în anul 1927, cimitirul satului care de doi ani trecuse în proprietatea parohiei, la stăruința părintelui Atanase va fi plantat și împrumuit din nou cu gard de scânduri⁴⁸.

Munca părintelui însă nu avea să se termine aici, căci în data de 29 martie 1929, în timpul slujbei din Vinerea Mare din Săptămâna Patimilor, o furtună violentă, stârnită din senin, va dezveli acoperământul bisericii aruncând bucățile de tablă în toate părțile. În primăvara aceluiași an, din cauza iernii foarte lungi, mai toți sătenii terminaseră nutrețul pentru vite și luaseră pe credit orzul pentru însămânțări, așa încât fiind strămtorați, reparația bisericii avea să fie amânată; anul următor însă, după aprecierile lui Vasile Vârtolaș, acum președinte al Camerei de agricultură Tulcea, avea să fie „un an agricol binecuvântat de Dumnezeu”, media la grâu era 1.200-1.300 kg la hectar, orzul trecea de 1.500 kg la hectar, iar viile promiteau să rodească și pentru anul care trecuse, când se înregistrase un adevărat dezastru pentru podgorii⁴⁹. Cu ocazia reparațiilor care se vor

termina la 10 septembrie 1930, biserica va fi învelită cu tablă galvanizată, de bună calitate, renunțându-se la tabla neagră, care din cauza calității și a îmbinărilor necorespunzătoare trebuia deseori înnoită⁵⁰.

Înlănțuirea narativă pe câteva pagini a celor mai însemnate evenimente din viața și activitatea sa postorală într-un memoriu din toamna anului 1930, după cum declara părintele Atanase, se datora faptului că la acea vreme pentru toate aceste fapte, lucruri și osteneală cu sudoare depusă se găsea foarte amărât și întristat în adâncul sufletului, pe de o parte, din cauza bolii, iar pe de altă parte, din cauza relelor purtări ale unora dintre locuitori care își pierdeau timpul prin cărciumi în zadarnice dispute politice și urzind minciuni și plângeri împotriva învățătorului, preotului și notarului. Timpurile noi nu puteau fi înțelese de bătrânul paroh căruia întotdeauna îi fusese interzis să se amestece în luptele politice; încă din anul 1920, protoierul județului îi avertizase pe toți preoții să nu-și lase în suferință parohiile pastorale și să se transforme în agenți de propagandă ai partidelor căci contrar s-ar știrbi din prestigiul misiunii preoțești⁵¹.

Printre rândurile memoriului transpare și tristețea părintelui căruia îi sunt uitate durerile, privațiunile și suferințele din anii de apostolat; mai mult, tristețea provenea și din faptul că părintele Emanoil Bogatu care vreme de 20 de ani condusese protoieria Tulcii apropiindu-se de vârsta pensionării se retrăsese la Galați; trecuseră vremurile când erau preferați pentru parohiile din Dobrogea absolvenții a patru clase de seminar; acum, conform noii legi de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, candidații la hirotonire și la vreun post de paroh trebuiau să aibă studii teologice superioare.

Apasătoare erau și greutățile vieții, căci se apropia timpul pensionării și mai avea încă trei copii de întreținut la școală⁵²; pe un stat cu personalul bisericii din anul 1929, după 36 de ani serviți⁵³, menționa la rubrica observații: „Nu râvnesc la pensionări, nici la alte slujbe civile, doresc ca tot în misiunea sf. Preoții să fiu înainte până la adânci bătrânețe!”⁵⁴.

În sfârșit, la 7 octombrie 1934, după o reparație radicală, biserica din Agighiol va fi resfințită de către episcopul Cosma al Dunării de Jos, și drept recunoștință pentru efortul depus la bătrânețe, părinte Atanase va fi hirotesit cu rangul de econom⁵⁵.

Peste cinci ani, la împlinirea vârstei de 70 ani părintele Atanase Popescu se va retrage la pensie, iar în locul vacant, pe 1 septembrie 1939, va fi numit ca paroh la Agighiol pr. Andrei Mitache, dobrogean, originar din Enisala, absolvent al seminarului *Episcop Melchisedec* din Ismail și al Facultății de Teologie din Chișinău, fost paroh la Sarinasuf

timp de 10 ani⁵⁶. Părintele Atanase își va sluji parohienii încă patru ani, până în anul 1944, ca membru în consiliul parohial și preot ajutător. În toamna anului 1940, ministerul va hotărî că preoții pensionați pentru limită de vârstă să fie de drept membri în consiliile parohiale, având în vedere că experiența lor poate fi de folos confracților tineri, mai cu seamă la sate unde nu erau prea mulți intelectuali, iar în vara anului următor, consiliului eparhial a Sfintei Episcopii a Dunării de Jos va lua decizia ca preoților ajutători pensionați să li se reparateze o treime din numărul credincioșilor din parohie cărora să le îndeplinească cele sfinte la domiciliu și celelalte ierurgii bisericesti precum botez, cununie, și înmormântare, urmând să slujească și în biserică împreună cu preoții parohi în toate Duminicile și Sfintele Sărbători, iar în zilele obișnuite, pe rând cu săptămâna⁵⁷.

În concluzie, asemeni celorlalți preoți care au slujit în satele dobrogene la cumpăna dintre veacuri, părintele Atanase Popescu și-a împlinit datoria de bun păstor spiritual slujind în biserică și în afara ei la chemarea enoriașilor și destăinuind acestora de câte ori a fost nevoie învățături bune ale căror roade s-au văzut în timp. Trăind printre săteni, părintele a suferit împreună cu aceștia, a împărțit ne liniștea celor împovărați de griji și a suportat cu bărbăție asprimea locurilor și a vremurilor.

IMPORTANT DOINGS FROM THE LIFE AND PASTORAL ACTIVITY OF A DOBROGEAN PRIEST

This article presents some unique information from the life and pastoral activity of the priest Atanase Popescu, one of the apostles of the Northern Dobrogea villages: Prislava (today Nufăru) and Agighiol, as well as important moments from the history of these settle-

ments, such as the founding of the churches, their major repairs and their consecration, ordinations of priests, church administrative changes, construction of primary schools, the physical destruction and the suffering of the villagers after the Great War.

Keywords: The Orthodox Church of Dobrogea, the Great War, Tulcea deanery, priests, memoirs

NOTE

1 Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocușan” al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

2 *Ședințele Consistoriului Superior Bisericesc din sesiunea de toamnă a anului 1913*, Tipografia Cărților Bisericești, 1914, București, p. 31.

3 Arhiva Episcopiei Tulcea (în continuare AET), Fond *Inspecții*, Foaie de inspecție din 21 febr. 1903.

4 Arhiva Arhiepiscopiei Dunării de Jos (în continuare AADJ), dosar nr. crt. 2109/1906, Parohiile din jud. Tulcea.

5 *Idem*, dosar nr. crt. 1823/1887, ff. 47-49.

6 *Idem*, dosar nr. crt. 1875/1892, Adresă Prefectură Nr. 10488/6 oct. 1892.

7 Arhiva Parohiei (în continuare AP) Mahmudia, Adresă Protoierie Nr. 794/16 nov. 1892.

8 *Idem*, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

9 AADJ, dosar nr. crt. 1941/1897-1898, ff. 233-234.

10 Vasile Vărtolaș, institutor, director al școlii primare de băieți nr. 1 din Tulcea, revizor școlar al județului în mai multe rânduri, autor de cărți de citire; după război este ales senator din partea partidului Țărănist, iar mai apoi președinte al camerei de agricultură Tulcea fiind și viticultor.

11 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

12 *Monitorul Oficial* nr. 24 din 29 april. 1904, p. 948.

13 AET, dosar nr. crt. 45, Fond *Inspecții*, Foaie de inspecție din 21 febr. 1903.

14 *Idem*, dosar nr. crt. 392, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă Nr. 849/22 sept. 1935.

15 Arhiva Națională Direcția Județeană Tulcea (în continuare ANDJT), Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 893/1939, ff. 78-82.

16 AET, dosar nr. crt. 87, Fond *Parohie Principele Carol*, Adresă Protoierie Nr. 668/12 iun. 1910.

17 AADJ, dosar nr. crt. 2186/1910-1913, Adresele ministerului Nr. 7767/23 mart. 1910 și Nr. 18364/17 iun. 1910.

18 AET, dosar nr. crt. 82, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă minister din 13 iul. 1916.

19 AP Beștepe, Foaie de inspecție din 7 mai 1907.

20 Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, pp. 384-387.

21 AADJ, dosar nr. crt. 2229/1916, f. 227.

22 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 79/1919, f. 7.

23 În cei doi ani de război, din linia ferată Medgidia-Tulcea, a fost realizată porțiunea dintre Istria și Hamangia; lucrările au continuat după război, iar la 1 nov. 1925, intra primul tren în gara Babadag, v. *Marea Neagră*, Anul III, Nr. 68, 7 nov. 1925.

24 Terenul izbucnirii fricii era pregătit de „osteneala provenită din lipsa de somn, fie din marșurile forțate, din puternice emoții anterioare și foarte adesea din lipsa de hrană”, v. D. Caracostea, *Aspectul psihologic al războiului*, Ed. Cartea Românească, București, 1922, p. 86.

25 Mai târziu declara că de la Hamangia au fost duși la Medgidia, unde au fost ținuți într-un beci cu mai mulți internați, de unde au mers tot pe jos până la Cobadin unde au fost imbarcați în vagoane, iar la Șumla au fost ținuți 6 zile într-o baracă de scânduri, cu mai mulți români, de unde au fost trimiși la Stara Zagora, v. Grigore N. Popescu, pr., *Preoțimea Română și întregirea neamului. Temnițe și lagăre*, vol. II, Tip. Vremea, București, 1940, pp. 330-333.

26 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 128/1919, ff. 122-130.

27 *Dobrogea Jună*, Anul XVIII, Nr. 239, 18 oct. 1924.

28 *Marea Neagră*, Anul IV, Nr. 222, 2 iul. 1927.

29 Pr. Petru Ianculescu (n. 26 oct. 1870; d. 24 dec. 1938) absolvent al seminarului din Buzău (1888), hirotonit preot la 28 mai 1898, pe seama bisericii din Calica, din 15

iun. 1904 paroh în satul vecin Sarighiolul de Vale; la alegerile pentru Cameră din nov. 1919, candidează ca independent și este ales deputat; încetează din viață în urma unei răceli netratate.

30 La Sarighiol staționa un regiment bulgar de cavalerie și un divizion de campanie care s-a retras treptat, ultimii soldați bulgari fiind dezarmați de către demobilizații din sat ajutați de câțiva soldați din armata franceză care intrase în Tulcea, v. ANDJT, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 65/1917-1920, f. 30.

31 Eugen Drăgoi, pr., *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos 1864-1989*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, p. 179.

32 AET, dosar nr. crt. 87, Fond *Parohie Pr. Carol*, Adresă Ad-ția Regiunii Delta Dunării Nr. 1057/27 iun. 1918.

33 În timpul celor doi ani de război, dintre localitățile existente în Delta Dunării au rămas neevacuate doar Sulina, C.A. Rosetti, Periprava, Pardina și Chilia Veche unde s-a refugiat administrația județului Tulcea.

34 ANDJT, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 125/1919, f. 1.

35 *Idem*, Fond *Prefectură Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 131/1920, f. 17.

36 AET, dosar nr. crt. 93, Fond *Parohie Domnița Maria*, Inventar (1927).

37 *Idem*, dosar nr. crt. 82, Fond *Parohie Domnița Maria*, Adresă Protoierie Nr. 372/14 iul. 1921.

38 Pr. Em. Bogatu, licențiat în teologie (1903), hirotonit preot la 5 sept. 1904 pe seama bisericii din Sărdaru (jud. Covurlui); la 15 oct. 1907 este numit paroh al bisericii din Berești (jud. Covurlui), iar la 1 oct. 1910, este numit protoieru al jud. Tulcea; în timpul refugiului a slujit la Berești (jud. Covurlui), după care la 1 dec. 1918 a revenit ca protoieru la Tulcea unde a slujit până la 1 oct. 1930, când se va transfera la Galați, ca preot la biserica *Ovidenia*.

39 AP Nufăru, Act Comemorativ.

40 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 131/1920, f. 17.

41 Episcopul Nifon Niculescu a păstorit episcopia Dunării de Jos în perioada 1909-1921; la declanșarea războiului, eparhia avea în administrare bisericească județele Covurlui, Tulcea, Constanța, Durostor și Caliacra; la 8 mart. 1923, prin înființarea episcopiei Constanței, eparhia rămânea doar cu județele Tulcea și Covurlui, organizare care va dura până după cel de-al doilea război mondial.

42 AADJ, dosar nr. crt. 2192/1910-1912, f. 33.

43 Ionescu Dobrogeanu, col., *Invazia barbară din 1916-1918 în județul Tulcea*, în „Arhiva Dobrogei”, vol. II, București, 1920, pp. 207-208.

44 AP Agighiol, Adresă Nr. 1/15 ian. 1904.

45 ANDJT, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 182/1921, ff. 46-48.

46 *Idem*, Fond *Prefectura Tulcea. Serv. Adm.*, dosar nr. crt. 208/1922, f. 274.

47 *Vestitorul*, Anul IV, Nr. 4, april. 1929.

48 *Idem*, Anul II, Nr. 6, sept. 1927.

49 *Călăuza Plugurului*, Anul II, Nr. 4-5, mai-iun. 1930.

50 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Memoriu datat 18 oct. 1930.

51 AP Mahmudia, Circulară Nr. 197/14 mai 1920.

52 În anul 1929 avea 8 copii: Grigore (n. 1893), Ileana (n. 1895), Eugenia (n. 1905), Alexandrina (n. 1909), Elisabeta (n. 1911), Petru (n. 1913), Ecaterina (n. 1915) și Nicolae (n. 1917), v. AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Tabel cu personalul parohiei (1929).

53 Până în anul 1925, personalul ecleziastic se putea pensiona după 35 ani de serviciu sau la vârsta de 65 ani; după noua legislație, clerul avea dreptul de a se pensiona la 65 ani, însă erau pensionați din oficiu, în mod obligatoriu, pentru limita de vârstă de 70 ani împliniți, fiind considerați de drept preoți ajutători la biserica unde au slujit, v. *Vestitorul*, Anul XV, Nr. 2-3, febr.-mart. 1939.

54 AET, dosar nr. crt. 93 A, Fond *Parohie Agighiol*, Tablou cu personalul parohiei (1929).

55 *Făclia*, Anul I, Nr. 7, oct. 1934.

56 *Vestitorul*, Anul XV, Nr. 8, aug. 1939; AET, dosar nr. crt. 399, Fond *Parohie Sarinasuf*, Jurnal Nr. 4369/31 oct. 1931.

57 *Vestitorul*, Anul XVI, Nr. 11, nov. 1940; *idem*, Anul XVII, Nr. 8-9, aug.-sept. 1941.